

Flos sanctorum

o Vides dels sants pares

Legenda aurea en català

MARINELA GARCIA SEMPERE,
ANTONI MAS I MIRALLES,
JOAN M. PERUJO MELGAR (ED.)

volum
I-2

tel diable qes molt cruel, car ihu e.
lotos mes no tan solament mortifica
loq ms mas encar loq morte resusate
antra. Ez ebn ha potet te ocure p noz
tel diable mas no ha potet qto uide
als mortz cor a qst officia q zembri ha
septain ales sepy eales besties saluar
ges eals mals homes q poten ocure
tor aial mas no q temozt auida lore
susciten. Estu empatorz nols qw ca
qenz ebn age enomanat lo nom te
teu digna altre neguate aql nom e
materz q pmanet dir en la oreyla di
toz erefusat lotoz e fassel nuire e a
nar cor w se uamet qe set es q hoz por
ocure eno resusitar. Estu abn no
toma lotoz nuu sapies qlorable ha no
manat loql diable pot ocure tota
cosa nuire eno por dir uita a cosa
morte. p q los nuzges getils costren
guere en z ebn q resuscitas lotoz pq
el toy q ho fare e cometa adir a qls
materes paulos en la oreyla tel toz
elotoz cometa alenar. i. poch locap
a bullhao els cts fore gns dels in
cus tda's uesur es silure. Cret
silure loz dir sapiats q diable es q
li mena locap. mas fassa ql toz se

seuor ihu e te
embarchs pns
en pes etor suan
la on era laltre bestiar extematinet
la mare tel empator. Costast eloz me
seguire ale fe de ihu e. Enpres poch
dies set silure ten ana ateu. **Te**
Enaql tepe r **scā coloma.**
nuiret aureha empatorz teloz
partz tonet co el fe pag a caregue
enles vttoles entuisten en. i. ciutat
q auia nom. Simonavi. Estu folo
die q hom cotraue. Vnz. hris ianuarij
Ecometa aenstar en la dita ciutat
ql fox aq cretia qh fox maifestar
Alql direze q scā coloma era vana
Estu assu hac ohyt mama asos ui
caris q psetassen aqla tenat el. E
co lah agueré tenat amanate el h
demana qn nom aya. eela reipos
pbe nom coloma. **C**antreha lidu
qls des cols. Respos scā Coloma w
no col nagn altre teu fino ta solamet
i. teu. soes assaler aql q seu tel etfa
eforma home armage eateblata
sua. etona moz lo seu sar esprit
ecofoma noz en la esgleia catholi
ca emana auoz preletar en obre re

Marinela Garcia Sempere,
Antoni Mas i Miralles i
Joan M. Perujo Melgar (Ed.)

FLOS SANCTORUM
o VIDES DELS SANT'S PARES

Legenda aurea en català

VOLUM I-2

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
2022

Aquest llibre ha estat publicat amb la col·laboració
de la Fundació Abadia de Montserrat 2025

FUNDACIÓ ABADIA DE MONTSERRAT. 2025

[Projecte d'investigació FFI2017-83950-P]

Primera edició, juny de 2022
© Marinela Garcia Sempere, Antoni Mas i Miralles,
Joan M. Perujo Melgar, 2022

La propietat d'aquesta edició és de
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Ausiàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona
ISBN: 978-84-9191-215-6 (volum I-2)
ISBN d'obra completa: 978-84-9191-216-3 (obra completa)
Dipòsit legal: B. 546-2022
Imprès a Gràfiques 92

Disseny de la coberta: Jordi Avià

ÍNDIX

SIGLES	5
[15/Ø] De sancta Coloma	7
[16/13] De la Circumcisió de Nostre Senyor	11
[17/117] De sent Thimoteu	24
[18/14] De la Aparició de Nostre Senyor	25
[19/15] De sent Pau, primer ermità	36
[20/17] De sent Ilari, bisbe	39
[21/18] De sent Machari	43
[22/19] De sent Faliu in Pincis	47
[23/20] De sent Marcel, pape	50
[24/21] De sent Anthoni	51
[25/22] De sent Fabià	60
[26/23] De sent Sabestià	62
[27/30] De sent Julià, bisbe	71
[28/24] De sancta Agnès, verge	80
[29/25] De sent Vincent	87
[30/26] De sent Basili	93
[31/28] De la conversació de sent Pau	103
[32/29] De sancta Paula	108
[33/31] De Septuagèsima	121
[34/32] De Sexsagèsima	125
[35/33] De Quinquagèsima	128

[36/34] De Quadragèsima	131
[37/35] De les IIII tempres	134
[38/36] De sent Ignasi	138
[39/37] De la Purificació de la Verge sancta Maria	144
[40/38] De sent Blasi	159
[41/39] De sancta Àgatha, verge	165
[42/40] De sent Vedast	173
[43/41] De sent Aman	175
[44/42] De la entrepretació del nom de sent Valentí	178
[45/43] De sancta Juliane	181
[46/44] De la Cadire de sent Pere	184
[47/45] De le entrepretació del nom de sent Macià	192
[48/46] De la entrepretació del nom de sen Gregori	200
[49/48] De la entrepretació [65d] del nom de sent Benet	225
[50/49] De sent Patrici	237
[51/50] De la Anunciació de la Verge Maria	242
[52/51] De la Passió de Jhesuchrist	253
De les festes qui són en lo temps de reconciliació	283
[53/52] De la resurrecció de Jhesuchrist	283

[15/Ø] DE SANCTA COLOMA^{1a}

En aquel temps,² vivent Aurelian,^b emperador de les parts d'Orient, com él fos pagà e creegués en les ýdoles, entrà-se'n en una ciutat qui avia nom *Sinonayi*,^{3c} e assò fo lo die que hom comtave VIII *kalendas ianuarii*.⁴ E comensà a ensecar en la dita ciutat qual fos aquí crestià que li fos manifestat, al qual dixeren que sancta Coloma era christiana. E, cant assò hac ohyt, manà a sos vicaris que presentassen aquela devant él. E, com la li agueren devant amanade, él li demanà quin nom avia, e ela respòs:

—Yo he nom Coloma.

E Aurelian li dix:

—Quals déus cols?

Respòs sancta Coloma:

—Yo no col nagun altre déu sinó tan solament un Déu,⁵ so és a saber, aquel qui feu cel e terra, e formà home a ymage e a semblansa sua, e donà a nos lo seu Sant Espirit, e conformà a⁶ nos en la Esgleya cathòlica, e manà a nos perseverar⁷ en obre religiosa.⁸

A la qual dix Aurelià:

—Coloma, partix-te d'aquexa folia e torne a vertadera sciència,⁹ que coles e sacrifichs als déus meus.

E respòs sancta Coloma e dix:

—Los déus qui són feyts per mans d'òmens peresquen, car aquels qui adoren ni colen a éls¹⁰ periran. A mi, emperò, lo meu senyor Jhesu-christ és denyat de donar vide perdurable.¹¹

A la¹² qual dix Aurelian, emperador:

1. La vida de santa Coloma només s'ha transmès en EVi. La versió en V és més resumida.

2. *temps*] *temps r E*.

3. *Sinonayi*] *Sinay V*.

4. *e assò ... ianuarii*] om. V.

5. *Yo no ... Déu*] *crehia en Jhesuchrist V*, *Yo no col sinó tan solament un Déu i*.

6. *a*] om. E. Editem segons *i*.

7. *perseverar*] *presentar E*. Editem segons *i*.

8. *E comensà ... religiosa*] *E demenà-li si era chrestiana; e ella respòs que hoch e que crehia en Jhesuchrist, qui avia fet lo cel e la terra V*.

9. *e torne a vertadera sciència*] om. V.

10. *aquels qui ... éls*] *aquells qui-ls adoren i*.

11. *Los déus ... perdurable*] *Los teus déus són fets per mans d'òmens; e jo no-ls aboraria per res V*. *denyat*] *aparellat i*.

12. *A la*] *al E*.

—Com tu sies puela jove,¹³ parles leugeras paraules!¹⁴ Sacrifica als meus déus per so que sies salvade!

Respòs [28c] sancta Coloma:

—No ages enteniment que aquels qui piadosament volen viure pusques trestornar, car totstems en la amor de Jhesuchrist estan¹⁵ e no temen ne han paor de la pena de la mort. Enaprés la mort, estaran ereters ab los sants qui viuen perdurablement en paraýs.¹⁶

Dix Aurelià:

—Man-te, com sies puela jove quax de xvi anys e sies molt bela, que no vuyles morir, e sacrifique als meus déus per so que legement no sies turmentade.¹⁷

E respòs sancta Coloma:

—Mayor és lo meu Déu que tu no est, qui pot donar a mi confort.

Ladons, Aurelian, emperador, dix que cercassen un hom jove, e manà que hom lo enclohýs ab ela en un loch qui avia nom *emphitea-trum*. E, axí, trobaren un home jove molt leg e dixeren-li:

—Ve-te'n en aytal loch on és tancade sancta Coloma.

E aquel, qui ohý aquestes paraules, alegrà's de gran guog per so cor li era dat poder que faés a sa guisa de la verge. E, aytantost, vench l'ome jove e entrà-se'n en la cambra on era sancta Coloma, al qual ela dix:

—O, home! Per què vens ab tanta crueltat? Cuydes-te que, si-m volia, que no-n¹⁸ pogués partir de tu? Hages paciència e escolta les mies paraules e no-m vuyles res fer, car christiana son, per so que-l meu seyor Jhesuchrist no s'irasque contra tu e que no muyres.¹⁹

Per què aquel jove, mogut d'escalfament, la volgué tochar; e, mantinent, venc una ossa qui axia d'una cavarota²⁰ e entrà-se'n en la cambra on era sancta Coloma, e anà contra lo jove qui ab ela era e pres-lo e gità-lo en terra; e puys, guardà sancta Coloma en la care, quax que li manàs què vulia que faés d'aquel home. E, ladons, sancta Coloma dix a la ossa:

13. *puela jove]* donzella bella i.

14. *parles leugeras paraules]* leument pots ésser descebuda e anguanade V.

15. *estan]* són encesos i.

16. *No ages ... paraýs]* No creegues tu que aquells qui volen creura en Jhesuchrist, adoren les ídoles, ne téman la mort V.

17. *Man-te ... turmentade]* Tu pots aver xvi anys; e auràs-los tots perduts en poca d'ora. E seran-te restaurats, si sacrificas los meus déus V.

18. *no-m]* no E. Editem segons i.

19. *Ladons ... muyres]* E l'emperador tantost la féu metra en una casa; e tencà-la aquí tota sola, e lexà-la aquí estar. E féu entrar a ella hun hom jove per forsar-la. E ella dix al jove: «Vegete, jove; garde't que no-m tochs; car jo són serventa de Jhesuchrist, e no sofferria que-t acostasses a mi per nangun malvat desig V.

20. *cavarota]* cova i.

—Conjur-te, per lo nom de nostre senyor Jhesuchrist, que tu en nagna manera no destrues aquex jove e lexa mi parlar abans ab él.

E, lavors, la ossa, cant le [28d] hac conjurade, jaquí lo jove e anà-se'n estar enmig de la porta per so que aquel no pogués fugir ne altre no y pogués entrar. Ladons, dix sancta Coloma al jove:

—O, home! Vet la bèstia salvatge qui ha oÿt lo nom de Déu e dona honor a Déu; e tu, home malestruch, qui estàs en tan gran pecat, dona honor a Déu e fe't christià! Car, si no-t vols fer christià, vet la bèstie salvatge qui-t devorarà.

E, adonchs, lo jove cridà ab gran vou, dién:

—Qui no creurà Jhesuchrist no porà exir d'ast²¹ loch san ne viu.

E, lavors, lo jove exí de le cambre e cridave per tota la ciutat, dién:²²

—Sàpia per cert tot lo poble de Roma que no és altre Déu sinó aquel tan solament que sancta Coloma col.²³

E aquí matex Aurelià, emperador, enflamat de gran ira, tramès al loch on era sancta Coloma e manà que la li amenassen. E, axí com los cavalers anassen a aquel loch, atrobaren-le orant ensemps ab la ossa,²⁴ qui estave aquí, e tornaren e dixeren a l'emperador que no la podien amenar, que la ossa era ab ela. E, lavors, Aurelian manà que matesen foch a aquel loch per so que sancta Coloma e la ossa cremassen. E, com lo poble hi mès foch, la ossa comensà de cridar e a tremolar, e dix sancta Coloma a la ossa:

—No ages paor, que no cremaràs ni seràs presa en aquestes flames, mas la mort tua serà en aquel loch d'on te partist e aquí morràs.

Lavors, la ossa se'n puyà en lo taginat e axí-se'n defore e passà per mig de le companya del poble²⁵ e vench a les portes de la ciutat e anà-se'n a le selva.²⁶

Aprés, lo poble cridà e dix a l'emperador que gitassen aygua en lo foch per so que no cramàs sancta Coloma tota viva, e apaguaren lo foch. E, com fo apegat,²⁷ manà Aurelian que hom la li amenàs denant, e amenaren-le-li. E, com li fo denant, él li dix:

—Quina art és la tua ne [29a] quina malícia que la bèstie salvatge estave ab tu ensemps?

Respòs sancta Coloma:

21. *Llegiu est.*

22. *per tota la ciutat, dién] en oïda de tot lo poble de Roma i.*

23. *Sàpia ... col] No és altre Déu sinó aquell que sancta Coloma creu e adora i.*

24. *atrobaren-le ... ossa] trobaren-la ab la onsa ensemps i.*

25. *le companya del poble] la gent i.*

26. *selva] bosc i.*

27. *E con fo apegat] puyes i.*

—Hanc yo no coneguí naguna malícia, sinó Jhesuchrist, Fiyl de Déu, qui assò manà fer.

E l'emperador dix:

—Ja t'avia yo manat que no nomenasses lo nom de Jhesuchrist, car, si u faÿes, a lege mort morries.

Respòs sancta Coloma:

—Meylor cose és bonaventuradament morir que viure malvadament; e malament viu aquel qui-s partex de la lig de Déu e no vol ohyr lo seu manament.

Per què Aurelian, mogut per gran ira, manà que sancta Coloma fos manade per la ciutat e que le cride li anàs denant dién: «Coloma, qui no volch loar per atorguament les lig's dels emperadors ne volch fer deguts sacrificis piadosament als déus totspoderoses, per so manam que ela sie ferida ab coutel». E, com los cavalers qui la manaven foren exits fora la ciutat, sancta Coloma [los pregà que la lexassen fer oració e aquells lo y atorgaren. E sancta Coloma],²⁸ preguant Déu en terra, vench una vou del cel dient:

—Vina, Coloma mie, vine, esposa mie, cor uberts són a tu los cels e paraÿs s'alegre de les tues paraules. E lo Fiyl de Déu està apareylat, qui-t poserà en ton cap corona, reebén a tu los àngels de Déu.

E, aquí matex, los cavalers se contenien qual d'èls la degolaria;²⁹ e, axí, donaren xx diners a un cavaler e prometeren-li moltes coses que la degolàs, lo qual era de la dita ciutat e avia nom Barucha; e, mantinent, tolch-li lo cap.

Fetes foren totes aquestes coses en presència del poble de la ciutat *prima die kalendas ianuarii* sots Aurelian, emperador, regnant nostre senyor Jhesuchrist, al qual és honor, virtut e poder per tots los segles dels segles. Amén.³⁰

28. *los preguà ... Coloma*] Editem segons i.

29. *e dix sancta ... degolaria*] E la verge confortà aquella, dient-li: «No ages paor, que no cremaràs». E la santa verge féu lo senyal de la creu al foch. E, lavors, la orsa pessà per lo mig del foch; e anà-sse'n sens nagun mal. E de continent lo foch se apaguà tot. E l'emperador féu treure de aquí santa Coloma; e féu-la degollar V.

30. *Amén*] E per aytal martiri fon coronade; e ella se'n anà a Nostra Senyor Déu V.

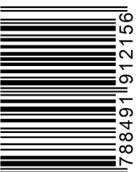
NOTES CONTEXTUALS

- a. Data de celebració: 31 de desembre. Santa Coloma de Sens (c. 257-273) és, molt probablement, una invenció medieval. És representada amb una corona i amb un colom a la mà.
- b. Luci Domici Aurelià, emperador militar romà del 270 al 275.
- c. Sens, població de la Borgonya, França.

La *Legenda aurea* és una col·lecció de vides de sants i festivitats eclesiàstiques compilada pel frare dominic Jacobus de Voragine en el segle XIII. Va circular per tot Europa en milers de còpies manuscrites i va ser traduïda en diferents llengües. La traducció catalana es conserva en diversos manuscrits datats entre la fi del segle XIII i el XV i en diverses edicions del segle XVI. El còdex N-III-V conservat a El Escorial és el més antic d'una de les dues branques de la traducció.

Aquest segon volum inclou trenta-set capítols, que van de la vida de santa Coloma a la passió de Jesucrist, és a dir, una part del temps de Nadal, la Quaresma i la Setmana Santa. Són relats breus dels primers temps del català literari; eremites com sant Pau, cavallers com sant Sebastià, verges com santa Agnès o santa Coloma protagonitzen aquestes narracions, que ens traslladen el retrat de la societat que les llegia, amb diàlegs i anècdotes dels diversos protagonistes, els sants i les santes de la nostra tradició.

ISBN 978-84-9191-215-6

5 3 7 5 1

9 788491 912156

TEXTOS I ESTUDIS DE CULTURA CATALANA

Publicacions de l'Abadia de Montserrat